

Kronikk

Justismord - hva bør vi lære av det?

Justismord er en betegnelse som i dag brukes om tilfeller der en person er blitt dømt eller kjent skyldig i retten for en forbrytelse som vedkommende senere er frikjent for.

Jeg vil hevde at justismord ofte er resultat av et selvsikkert systems tro på seg selv.

Justismord er et forferdelig ord, men treffende fordi det betegner en rettslig katastrofe, nemlig at systemet gjør en utilgivelig feil og domfeller en uskyldig.

Det siste kjente eksemplet vi har på dette er dobbeltjustismordet mot Fritz Moen. Den multihandikappede Fritz Moen ble på 1970-tallet dømt til fengsel i 21 år for to drap han ikke hadde begått og sonet 18 og et halvt år i fengsel for dette. Allerede da Moen ble dømt reagerte bl.a. hans daværende forsvarer, høyesterettsadvokat Olav Hestenes, sterkt med å starte sin straffeutmålingsprosedyre med å si: «For første gang i skranken tillater jeg meg å si at det er begått et justismord». Lagmannen Solberg reagerte umiddelbart og sa: «Jeg vil ha meg frabedt den slags uttalelser i retten.» Olav Hestenes, som døde i 1996, var helt til sin død sterkt opprørt over denne saken og overbevist om at urett var skjedd.

I 2004 ble Moen frifunnet av Borgarting lagmannsrett for det ene drapet. Dette fikk han oppleve da han fortsatt var i live. Han hevdet fortsatt sin uskyld også vedrørende det andre drapet. Moen døde 1. mai 2005.

I desember 2005 tilsto en 67 år gammel mann fra Trøndelag på sitt dødsleie drapene på de to jentene. 24. august 2006 blir Moen av Borgarting lagmannsrett også frifunnet for det siste drapet.

Det er så vidt jeg vet ingen andre kjente tilfeller av dobbelt justismord i Europa.

Et annet kjent justismord i Norge er den såkalte Liland-saken, der Per Kristian Liland i 1970 ble dømt til livsvarig fengsel og sikring i inntil 10 år for et drap han altså ikke hadde begått. Per Liland sonet fengselsstraffen frem til 1983, da han ble overført på sikring som varte frem til dommens maksimalstraff til juni 1993. Først 21. november 1994 ble Liland frifunnet av Eidsivating lagmannsrett.

Ytterligere et kjent justismord, riktignok utenfor Norge, er den såkalte Guildford Four saken i England hvor en gruppe på fire mennesker ble feilaktig dømt etter at IRA sprengte bomber i byen Guildford i England i 1975. Bomben drepte 5 og skadet over hundre mennesker. De fire sonet over 15 år i fengsel. Giuseppe Gonlon døde i fengsel. I 1989 ble de frikjent. Den gripende filmen, basert på Gerry Gonlons selvbiografi «I min fars navn», som kanskje mange har sett, er basert på denne saken.

Er det bare jeg som får frysninger på ryggen og tårer i øynene av både fortvilelse og forbannelse når jeg minner meg selv om disse sakene og hvilken urett som er blitt begått mot disse menneskene?

I tillegg vet vi at i alle tre sakene har vi en påtalemyndighet som i mange, mange år kjempet aktivt i mot å hindre at sakene skulle gjenopptas. Vi vet også at i alle tre sakene er det initiativ, styrke, integritet og utholdenhet mot systemet fra private som har gjort at disse justismordene har blitt avdekket. I Guildford Four saken en utrettelig tro og innsats fra søsteren til Gerry Gonlon, og i Moen- og Liland-sakene, Ekroth og Sandberg tilsvarende. Jeg er fristet til å minne om den til dels latterliggjøring Sandberg i Moen-saken ble utsatt for av påtalemyndigheten så sent som i 2001.

I tillegg kommer mange andre saker som vi ikke kjenner. Jeg kan bl.a. nevne at tidligere lagmann Trygve Lange-Nielsen, som har engasjert seg sterkt i arbeidet for å få frikjent uskyldig dømte i incestsaker, hittil har avdekket 24 slike saker!

Vi har et system som selvfølgelig kan begå feil fordi det består av mennesker, men samtidig tror vi at vi har «sikkerhetsventiler» som i tilstrekkelig grad skal hindre dette. Jeg nevner; en såkalt «objektiv» påtalemyndighet, bevisbyrdereglene, (rimelig og forstandig tvil skal komme den tiltalte til gode) og at domstolene reelt skal prøve påtalemyndighetens beviser i henhold til dette prinsipp. Det er grunn til å spørre; hva går galt når justismord skjer, hva bør vi lære av dette?

Jeg vil hevde at justismord ofte er resultat av et selvsikkert systems tro på seg selv uten åpenhet, ønske eller vilje til korreksjon. Politiskolen, juridisk embetseksamen eller dommerembete gir ikke magiske evner til å skille rett fra galt. Mange i politi, påtalemyndighet og domstol forstår dette, men langt fra alle. Det kan få fatale konsekvenser når disse menneskene er samlet i samme sak, eller at «sikkerhetsventilene» av andre grunner ikke fungerer.

Ingen av oss som er aktører i dette systemet kan vite om noen er skyldige uten klare og entydige bevis for dette. Jeg har nå jobbet som forsvarer i 18 år og trodd feilaktig at folk er skyldige og feilaktig at folk er uskyldige. Dette har gitt meg en lærepenge; jeg velger i min jobb å arbeide for det

alle skal i rettspleiene; man er uskyldig til det foreligger klare og entydige bevis på det motsatte.

Justismord vil nok dessverre forekomme også i fremtiden, men skal vi forhindre det så godt vi kan må vi være på vakt hele tiden og ikke være, eller bli, en del av et selvsikkert system med tro på egen ufeilbarhet.

Man kan ikke trekke på skuldrene av justismord og si: «De gjorde vel sitt beste, ingenting kunne vært gjort bedre slik jeg ser det». Tvert imot er det nettopp en slik holdning som gir grunn til bekymring!

Mangelen på selvkritikk, beklagelse og anger hos domstol og påtalemyndighet etter Moen- og Liland-sakene gir dessverre fortsatt grunn til bekymring for nye justismord.

Heidi Ysen, Advokat:

Kilde: Telemarksavisa (TA) 10.10.2006